

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань прав людини, деокупації та реінтеграції
тимчасово окупованих територій України,
національних меншин і міжнаціональних відносин

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

Голові Комітету Верховної Ради
України з питань правової політики
Денису МАСЛОВУ

Щодо реєстр. № 13689
від 25.08.2025

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин (далі – Комітет) на своєму засіданні, проведеному 4 вересня 2025 року (протокол № 134), розглянув проект Закону України про внесення змін до Цивільного Кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо порядку визнання військовослужбовців безвісно відсутніми під час дії воєнного стану, реєстр. № 13689 від 25.08.2025, поданий народним депутатом України Василевською - Смаглюк О.М. та іншими народними депутатами України (далі – законопроект).

Відповідно до пояснювальної записки метою законопроекту є створення спрощеного та прискореного механізму визнання безвісно відсутніми та оголошення померлими військовослужбовців, які зникли безвісти під час виконання бойових завдань в умовах воєнного стану, для забезпечення соціально-правового захисту їхніх сімей.

Для досягнення поставленої мети проектом Закону пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України, відповідно до яких, зокрема, передбачається наступне:

- особа, яка проходить військову службу та зникла під час виконання бойового (службового) завдання в умовах воєнного стану, *визнається безвісно відсутньою за рішенням суду*. За наявності акта службового розслідування військової частини, рішення суду може бути ухвалене *незалежно від строку, що минув з моменту зникнення особи*;

- особа, яка зникла безвісти під час виконання бойового (службового) завдання в умовах воєнного стану, може бути оголошена судом померлою за наявності акта службового розслідування, *але не раніше ніж через шість місяців з дня її зникнення*. У разі встановлення факту загибелі на підставі доказів,

виявлених до закінчення зазначеного строку, суд має право оголосити особу померлою незалежно від часу її зникнення.

Також відповідно до положень законопроекту Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» доповнюється новою статтею 4¹ такого змісту:

«Особа, яка проходить військову службу та зникла під час виконання бойового (службового) завдання в умовах воєнного стану, набуває статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Підставою для внесення до реєстру є акт службового розслідування.

Набуття статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не позбавляє родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою».

Крім того, проектом Закону вносяться деякі зміни до Цивільного процесуального кодексу України та до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Під час обговорення проекту Закону народні депутати України – члени Комітету звернули увагу на наступне:

1. Як слідує з назви законопроекту, запропоновані в ньому зміни мають стосуватися «порядку визнання військовослужбовців безвісно відсутніми під час дії воєнного стану». У зв'язку з цим у розділі I проекту Закону вносяться зміни до статті 43 Цивільного кодексу України, яка має назву «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою». Водночас у розділі II «Прикінцеві та перехідні положення» ініціаторами також пропонуються зміни до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Однак застосовані в законодавстві поняття «особи, зниклі безвісти за особливих обставин» та «безвісно відсутні особи» не є тотожними (різні способи, підстави та наслідки набуття відповідних правових статусів, а також різні законодавчі акти, які їх визначають). Таким чином, передбачені у «Прикінцевих та перехідних положеннях» законопроекту норми щодо «осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» не корелюються з його назвою та з положеннями, що містяться в тілі проекту Закону (щодо «безвісно відсутніх осіб»).

Крім того, доповнення Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (далі – Закон) новою статтею 4¹ вбачається недоречним з огляду на наступне:

- у частині першій запропонованої авторами законопроекту нової статті 4¹ передбачається, що особа, яка проходить військову службу та зникла під час виконання бойового (службового) завдання в умовах воєнного стану, набуває статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (далі – Реєстр). Водночас у частині першій статті 4 Закону вже міститься загальна норма, згідно з якою особа набуває статусу такої, що зникла

безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей до Реєстру, і вона стосується всіх осіб, на яких розповсюджується дія Закону (особи, зниклі безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру). Враховуючи зазначене, запропонована авторами норма не несе в собі жодних правових наслідків, оскільки її зміст охоплюється вже наявним в Законі положенням більш широкого характеру;

- запропоноване у частині третій нової статті 4¹ положення (*набуття статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не позбавляє родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою*) фактично дослівно дублює чинну норму частини третьої статті 4 Закону;

- частиною другою запропонованої авторами законопроекту нової статті 4¹ передбачається, що *підставою для внесення відомостей до реєстру є акт службового розслідування*. Однак така пропозиція може бути слушною для визнання особи саме «безвісно відсутньою», яке здійснюється в судовому порядку за наявними у справі доказами. Водночас згідно з положеннями статті 18 Закону відомості про «зниклих безвісти за особливих обставин» підлягають внесенню до Реєстру на підставі отриманої від Національної поліції України інформації про зникнення особи за особливих обставин або інформації про отримання заяви про розшук такої особи. Передбачений у чинному Законі підхід є важливим компонентом швидкого реагування держави на зникнення, що відбуваються саме за особливих обставин, тоді як доповнення підстав для внесення відомостей до Реєстру новим документом (актом службового розслідування) ускладнить та суттєво збільшить строки для набуття відповідного статусу, що, як наслідок, нівелює мету Закону і призведе до неможливості протягом тривалого часу користуватися правами, передбаченими законодавством.

Крім того, *службове розслідування за своїм визначенням проводиться у тих випадках, коли наявні відомості про скоєння особою якогось порушення*. Це, зокрема кореспондується, з нормами Закону України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України». Таким чином, у випадку відсутності інформації про можливе скоєння особою якогось порушення, для членів сім'ї особи, зниклої безвісти за особливих обставин, проблематичним буде отримати акт службового розслідування для набуття ним відповідного статусу.

Враховуючи зазначене, передбачені в «Прикінцевих та перехідних положеннях» законопроекту зміни до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» доцільно виключити.

2. Законопроектом, зокрема, пропонуються зміни до частини другої статті 46 Цивільного кодексу України у контексті строків визнання померлими особи, яка зникла безвісти під час виконання бойового (службового) завдання в умовах воєнного стану. Водночас 5 червня 2025 року Верховною Радою України прийнято за основу (із доопрацюванням положень відповідно до частини першої статті 116 Регламенту ВРУ) проект Закону України про внесення змін до частини

другої статті 46 Цивільного кодексу України щодо визначення строків оголошення судом померлою фізичної особи, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом (реєстр. № 12451), яким відповідне питання врегульовується у інший спосіб. Тому при внесенні змін до частини другої статті 46 Цивільного кодексу України доречно напрацювати єдиний підхід для вирішення фактично одного і того ж питання на основі проекту Закону, прийнятого парламентом у першому читанні.

3. У проекті Закону передбачено, що суд, вирішуючи питання про встановлення факту смерті, може приймати до уваги *альтернативні докази* у разі неможливості одержання офіційних актових записів. Зазначається, що до таких доказів належать, зокрема, *письмові повідомлення (довідки) командирів військових частин або уповноважених органів влади, довідки медичних установ (лікарські свідоцтва про смерть, довідки про причину смерті), свідчення родичів чи інших осіб, повідомлення гуманітарних організацій (наприклад, Червоного Хреста), фотокопії свідоцтв чи інших документів та будь-які інші матеріали, що можуть підтвердити факт смерті особи*. При цьому відповідні зміни вносяться до Цивільного процесуального кодексу України, в якому відсутнє поняття «альтернативні докази», а перелічені у проекті повідомлення, довідки, свідчення тощо, які мають асоціюватися з альтернативним доказами, фактично є звичайними доказами в розумінні Цивільного процесуального кодексу України.

За підсумками обговорення, Комітет ухвалив рішення: звернутися до Комітету Верховної Ради України з питань правової політики з пропозицією врахувати зауваження та пропозиції Комітету при опрацюванні проекту Закону України про внесення змін до Цивільного Кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо порядку визнання військовослужбовців безвісно відсутніми під час дії воєнного стану, реєстр. № 13689 від 25.08.2025, поданого народним депутатом України Василевською-Смаглюк О.М. та іншими народними депутатами України.

Голова Комітету

А. ЗАДОРЖНИЙ

